

Інформаційна довідка щодо законодавчого регулювання запровадження свят в Україні*

Вступ.

Свята існують у всіх спільнотах і культурах, починаючи з давніх часів. Незважаючи на тривалу історію цього суспільного феномену, проблеми запровадження свят та їх святкування є доволі актуальними у сучасному світі як у практичному, так і теоретичному відношенні, адже свята – це соціальні практики, які роблять можливим «консенсус у суспільстві», тобто є інструментом соціальної інтеграції¹.

В умовах триваючого становлення нового соціального укладу українського суспільства, розвитку демократії та формування більш автономного способу буття індивіду (особистості), підходи до переосмислення феномену «свято» є такими, що потребують обґрунтування, перш за все, з точки зору гуманітарних та соціальних наук. Проблема ускладнена тим, що в Україні поняття «свято» та визначення його категорій – «державне свято», «святковий і неробочий день», «пам'ятна дата», «професійне свято», «традиційне свято», «міжнародний день», «скорботні дні» – не мають законодавчого унормування. Не менш важливою є потреба в урегулюванні організаційно-правових засад запровадження свят з урахуванням міжнародних подій та українських традицій.

Основна частина.

До недавнього часу календар свят в Україні представляв собою своєрідне поєднання спадщини радянського (колоніального) минулого і нових свят, пам'ятних дат. Наразі у процесі оновлення святкового календаря найбільшої уваги з боку громадськості привертає процес скасування / трансформації старих і запровадження нових державних свят. Категорія «державне свято» виконує низку функцій, зокрема комунікативну, ідеологічну, легітимну тощо. Запровадження державних свят здійснюється відповідно до Конституції України виключно законами.

Аналіз законодавчої практики оновлення календаря свят в Україні дозволяє констатувати дотримання певних вимог до запровадження свят, зокрема щодо встановлення їх категорій: «державне свято», «релігійне свято», «традиційне свято», «професійне свято», «міжнародні дні» тощо. Залежно від рівня законодавчого забезпечення всі свята поділяються на свята, що: є святковими і неробочими днями (стаття 73 Кодексу законів про працю України); не є святковими днями, які запроваджуються відповідно до підзаконних нормативно-правових актів. Варто зазначити, що відповідно до Кодексу законів про працю України лише визначаються дні, які є святковими і неробочими днями (в такі дні робота не проводиться). Узагальнюючи зазначимо, що застосування у проектах нормативно-правових актів з питань запровадження свята сполучення слів «святковий день» означає надання цьому святу особливого статусу – державного або релігійного свята.

¹ Hervé Glevarez. The «social space» by P. Bourdieu. The foundations of a representation of society and of an interpretation of cultural practices. URL: https://www.cairn-int.info/article-E_ANSO_211_0223--the-social-space-by-pbourdieu.htm

Проектом Постанови «Про встановлення в Україні святкового дня – День подяки Богові» (реєстр. № 10371 від 25.12.2023) пропонується встановити в Україні День подяки Богові, який відзначатиметься щорічно в останню неділю вересня.

Проект не суперечить законам України і міжнародним договорам, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Водночас положення проекту Постанови потребують уточнення в частині визначення категорії свята для забезпечення відповідності його змісту положенням Конституції України, у тому числі щодо відокремлення церкви і релігійних організацій від держави (стаття 35).

Варто зазначити, що у Верховній Раді України зареєстровано ще два проекти, а саме: проект Закону «Про внесення змін до статті 73 Кодексу законів про працю України щодо встановлення святкового дня – День подяки Богові» (реєстр. № 10152 від 16.10.2023) і проект Постанови «Про встановлення в Україні святкового дня – День подяки Богові» (реєстр. № 10286 від 24.11.2023). Дослідницькою службою Верховної Ради України були підготовлені Пропозиції до проекту Постанови (реєстр. № 10286 від 24.11.2023), які є актуальними і до проекту Постанови (реєстр. № 10371 від 25.12.2023). Зауважимо, що проблема обґрунтованості ритуального та змістовного наповнення цього свята у проекті Постанови (реєстр. № 10371 від 25.12.2023) не вирішена. За назвою і метою запровадження запропоноване свято тяжіє до релігійного.

Встановлення категорії свята має принципове значення для здійснення його комеморації – інструменту «винайдення традиції», засобу забезпечення консолідації суспільства, визначення вектору його соціокультурного і політичного розвитку². Відсутність такої визначеності унеможлиблює організацію заходів, передбачених пунктом 2 проекту Постанови, а також заходів контролю, які, відповідно до пункту 3 проекту Постанови, має здійснювати Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики.

Окрім того, вважаємо слушним зазначити таке.

Відповідно до пояснювальної записки, вибір певного часу у році для святкування Дня подяки Богові пояснюється «традиційним для українського народу звичаєм збиратися разом після збору врожаю та дякувати Богові за родючість землі, зібраний з полів хліб та добробут кожної родини». Традиції – це культурні практики, які представлені або сприймаються як звичаї, що походять від людей, починаючи з далекого минулого. У науковому дискурсі не існує загальноприйнятого або універсального визначення традиції. Більш того, вони можуть існувати у різних формах і їх прийнято класифікувати на: збережені, винайдені та реконструйовані³. Однак, періодично виникає специфічна проблема – пошук справжньої традиції і визначення того, що вважати справжньою традицією. Наприклад, для сучасного українського суспільства традиційними є 8 Березня – Міжнародний жіночий день і 1 січня – Новий рік. Однак обидва свята – зовсім нещодавні, запроваджені у

² Кривда Н.Ю. Конструювання української ідентичності: виклики комеморації. Культурологія. 2018. № 1. С. 15–20.

³ Hobsbawm E., Ranger T. The Invention of Tradition. Cambridge University press. United Kingdom. 1983. P.324. URL: https://psi424.cankaya.edu.tr/uploads/files/Hobsbawm_and_Ranger_eds_The_Invention_of_Tradition.pdf

радянський період історії України, але наразі є вихідними днями. У той же час традиційні християнські свята, наприклад один день (неділя) – Пасха (Великдень) або 25 грудня – Різдво Христове, для більшості виявилися практично новими і лише небагато віруючих їх відмічали у приватному порядку. Наразі ці свята є неробочими і святковими днями відповідно. Виникає питання: яке з цих свят є традиційним для українського суспільства?

Такі ж питання слід поставити відносно свята Дня подяки Богові: на скільки необхідним є встановлення традиційного характеру того чи іншого елементу культури для всього сучасного суспільства? Чи забезпечить «винайдена традиція», з урахуванням конституційного права на свободу світогляду і віросповідання, включаючи свободу не сповідувати ніякої релігії, формуванню колективної ідентичності? Варто пам'ятати, що життєвість традицій залежить не тільки від зусиль державної влади, а й від готовності суспільства прийняти цю традицію та її зміст.

Сучасна святкова культура неможлива без «винайдених» традицій. Однак свято, не тільки державне, а й традиційне, потребує здійснення значної підготовчої роботи для його проведення. Важливу роль у святкуванні відіграють заходи «ритуального» характеру, для поширення яких застосовуються маркетингові технології. Так, найбільшу критику сучасного календаря свят в Україні викликають державні свята, зокрема через наявність тенденцій до «одержавлення» релігійних свят. Не меншої критики у сучасному цивілізованому світі викликають випадки зворотної тенденції у державах щодо впливу релігії на «нерелігійні» свята. Запропоноване проектом Постанови свято передбачає здійснення заходів, ядром яких є церковні обряди. Зазначимо, що відповідно до пункту 2 проекту Постанови, «комплекс заходів з відзначення на державному рівні Дня подяки Богові розробляється із залученням представників Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій», що не свідчить про чітке розмежування релігійного свята від світського (традиційного).

Висновки.

Процес оновлення календаря свят в Україні потребує виваженого підходу, оскільки впровадження свят – це спосіб впливу на систему політико-культурних цінностей суспільства, яка є важливою складовою національної ідентичності.

Основним ризиком ухвалення проекту Постанови є невідповідність принципу правової визначеності щодо категорії свята, що ускладнює розуміння заходів з підготовки та святкування свята.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*